

Temat opracowania: **PODJĘCIE POSTĘPOWANIA O STWIERDZENIE NABYCIA SPADKU ZAWIESZONEGO NA SKUTEK ŚMIERCI STRONY**

Autor opracowania: **aplikant adwokacki Jadwiga Tryniecka**

Data: **20.01.2014 r.**

Przepis art. 174 § 1 k.p.c. wymienia enumeratywnie cztery wypadki obligatoryjnego zawieszenia postępowania przez sąd. Z treści pkt. 1) ww. przepisu wynika, że sąd zawiesza postępowanie m.in. w razie śmierci strony lub jej przedstawiciela ustawowego. Pojęcie strony w rozumieniu art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. obejmuje nie tylko powoda i pozwanego, ale także uczestnika postępowania nieprocesowego, interwenienta ubocznego, współuczestnika procesowego koniecznego i jednolitego (por. *uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10 października 1964 r.*, III CO 53/64). Co się tyczy postępowania nieprocesowego, w tym również postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, to nie ulega wątpliwości, że sąd obowiązany jest z urzędu zapewnić udział w postępowaniu wszystkim zainteresowanych (art. 510 § 2 k.p.c.), a zgodnie z art. 669 k.p.c. sąd wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywa wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi.

W przypadku zawieszenia postępowania z powodu śmierci strony sąd obligatoryjnie wydaje postanowienie o podjęciu postępowania z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego, a zgodnie z obowiązującymi przepisami nie jest warunkiem *sine qua non* podjęcia postępowania na rzecz lub przeciwko zgłaszającym się lub wskazanym osobom złożenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, tudzież aktu poświadczenia dziedziczenia (por. K. Lipiński, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1961 r.*, 2 CR 1043/60). Status spadkobiercy może być udowodniony we wszelki dopuszczalny sposób, nie zaś jedynie w drodze postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku czy aktu poświadczenia dziedziczenia (por. *orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1949 r.*, Wa.C. 46/49). Linia ta jest kontynuowana w późniejszym orzecznictwie (*orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1961 r.*, 2 CR 1043/60 z ww. glosą; *wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1975 r.*, III CRN 102/75; *postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 06 października 1983 r.*, IV PZ 42/83), a odstępstwo od niej przyjęto jedynie w sytuacji, w której w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne z racji szczególnych wymagań stawianych osobom mającym dziedziczyć gospodarstwa rolne (por. *uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1970 r.*, III CZP 84/70).

Zgodnie z doktryną i judykaturą, podjęcie postępowania zawieszono na skutek śmierci strony następuje z chwilą wskazania lub zgłoszenia się następców prawnych zmarłego lub z chwilą ustanowienia kuratora spadku. Następcy prawni zmarłej strony mogą wejść do procesu (postępowania nieprocesowego) zarówno z własnej inicjatywy, jak również na skutek wskazania ich m. in. przez stronę przeciwną, uczestnika postępowania nieprocesowego, prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich, organizację społeczną, współuczestnika oraz interwenienta ubocznego, rzecznika konsumentów, inspektora pracy. Postępowanie zawieszono na skutek śmierci strony sąd może także podjąć z urzędu, jeżeli następcy prawni zmarłego są mu znani, choćby brak było ich formal-

nego zgłoszenia się lub wskazania ich przez zainteresowaną stronę [por. m. in. Jakubecki A. (red.), Bodio J., Demendecki T., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M.P., *Komentarz do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*; Dolecki H. (red.), Wiśniewski T. (red.), Gromska – Szuster I., Jakubecki A., Klimkowicz J., Knoppek K., Misiurek G., Pogonowski P., Zembrzuski T., Żyznowski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1 – 366*; Zieliński A., Flaga -Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Wyd. 6*, Warszawa 2012; *uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1975 r.*, III CZP 5/75].

Dla podjęcia zawieszzonego postępowania wystarcza, że fakt następstwa prawnego zostanie wykazany w postępowaniu, bowiem sąd podejmuje postępowanie z urzędu w każdym wypadku uzyskania informacji co do następców prawnych zmarłego, umożliwiającej mu podjęcie postępowania. Ustawodawca umyślnie posłużył się zwrotem „następcy prawni”, ponieważ następcami prawnymi osób zmarłych nie muszą koniecznie być spadkobiercy. Następcy prawni zmarłej osoby zazwyczaj wchodzi do postępowania poprzez wskazanie ich przez stronę przeciwną. Już na tle poprzednio obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego ukształtowało się zapatrywanie, że nie jest konieczne wykazanie następstwa prawnego postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku [por. literaturę i orzecznictwo powołane (w:) *Kodeks postępowania cywilnego, t. 1*, red. Z. Resich, W. Sieidlecki, *orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1975 r.*, III CRN 102/75]. Obowiązujący kodeks postępowania cywilnego również nie nakazuje, aby do podjęcia postępowania zawieszzonego na skutek śmierci strony przymiot następcy prawnego był udowodniony (por. *wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1975 r.*, III CRN 102/75, *postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 października 2010 r.*, IV CSK 122/10). Wymaganie przewidziane w art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. jest spełnione także wtedy, gdy przeciwnik procesowy zmarłej strony lub uczestnika postępowania - w sytuacji, w której przejście praw nie następuje na podstawie ustaw szczególnych - we wniosku o podjęcie postępowania wskaże spadkobierców ustawowych zmarłego [por. Góra -Błaszczkowska A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1 – 729. Tom I*. Warszawa 2013, *postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 21 października 2010 r.*, IV CSK 122/10]. W przepisach kodeksu postępowania cywilnego nie nałożono na sąd obowiązku sprawdzania – przed wydaniem postanowienia o podjęciu postępowania – czy wnoszący o jego wydanie lub osoba wskazana we wniosku posiada przymiot następcy prawnego zmarłej strony. Nie przewidziano również, by następca strony zgłaszający swój udział w sprawie miał obowiązek wykazywania swojego uprawnienia postanowieniem stwierdzającym nabycie przez niego spadku lub zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia [por. Piasecki K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 1*, Wyd. 5; *wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1975 r.*, III CRN 102/75]. Aby sąd podjął postępowanie wystarczające jest twierdzenie, że określona osoba (osoby) jest następcą prawnym. Na tym etapie nie jest zaś konieczne wykazanie następstwa prawnego, gdyż jest to przesłanka merytoryczna, która powinna być rozpoznana w dalszym postępowaniu (por. Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Wyd. 2*, Warszawa 2008). Do podjęcia postępowania wystarcza, że następcy prawni są znani sądowi, choćby brak było ich formalnego zgłoszenia się lub wskazania ich przez zainteresowaną stronę (por. *uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1975 r.*, III CZP 5/75). Natomiast w przypadku kwestionowania statusu następcy prawnego to na osobie wskazanej spoczywa ciężar udowodnienia, że status taki jej nie przysługuje (por. *postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 06 października 1983 r.*, IV PZ 42/83, *wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1975 r.*, III CRN 102/75). Wskazani spadkobiercy muszą wykazać, że spadek został przez nich odrzucony lub że wobec pozostawienia testamentu nie są spadkobiercami (por. *orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1950 r.*, C.353/50).

Pomimo, iż istniejąca regulacja nie oznacza, że sąd winien zastąpić uczestników w wykazywaniu okoliczności istotnych dla stwierdzenia ich praw, to postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku

nakłada na sąd szczególne obowiązki w zakresie podejmowania czynności z urzędu, w tym ustalenia kręgu spadkobierców oraz przewiduje szczególne źródła i środki dowodowe. Przed podjęciem postępowania to na sędzię spoczywa obowiązek zbadania, czy osobie, która zgłasza się albo jest wskazana jako następca prawny, rzeczywiście przysługuje taki status, bowiem ustalenie prawidłowego kręgu spadkobierców pozostaje obowiązkiem sądu. To sąd ma obowiązek ustalić istnienie i stopień pokrewieństwa, a także ewentualne pozostawanie w związku małżeńskim, pomiędzy spadkodawcą a osobami należącymi do kręgu spadkobierców ustawowych. Ustalenia takie mogą nastąpić na podstawie odpisów aktów stanu cywilnego mających tzw. wyłączność dowodową co do zdarzeń w nich stwierdzonych. Pochodzenie bowiem określonej osoby od danych rodziców, jej miejsce i datę urodzenia oraz miejsce i datę zgonu dowodzone jest za pomocą aktu stanu cywilnego (por. art. 4 ustawy z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego).

Wskazać również należy, iż oczywistą wolą ustawodawcy, znajdującą swoje odzwierciedlenie w przepisach k.p.c. było takie ukształtowanie postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, aby umożliwić uprawnionym dochodzenie ich praw z pomocą sądu, w szczególności w wypadkach, gdy cel ten nie może zostać osiągnięty w drodze notarialnego poświadczenia dziedziczenia. Prawidłowe i bieżące regulowanie kwestii spadkowych pozostaje bowiem nie tylko w interesie stron danego postępowania, ale również w szeroko rozumianym interesie społecznym.